
„KORUPCIJOS SUVOKIMO INDEKSAS, 2019 M.“ SITUACIJOS APŽVALGA

2020 m. sausio 23 d. paskelbti „Transparency International“ atliekamo tyrimo „Korupcijos suvokimo indeksas, 2019 m.“ (toliau – KSI) rezultatai¹. 2019 m. Lietuvai buvo skirta 60 balų ir 35 vieta tarp tyrime vertinamų 180 pasaulio valstybių. Lietuvos įvertis šiame yra vienu balu aukštesnis nei buvęs praėjusius ketverius metus, o lyginant su 2018 m. – Lietuvai skirta 3 pozicijomis aukštesnė vieta. Šiais metais, kaip ir 2018 m., aukščiausiais KSI balais įvertintos šios valstybės: Danija (87 balai), Naujoji Zelandija (87 balai) ir Suomija (86 balai).

Globalus KSI 2019 m. vidurkis kaip ir praėjusiais metais siekė 43 balus. Pastebėtina, kad du trečdaliai visų tyrime vertinimų valstybių neperžengė 50 balų ribos. Vidutinis Europos Sąjungos (toliau – ES) valstybių įvertis – 66 balai (2018 m. ES vidutinis balas buvo 65 balai). ES valstybių kontekste Lietuvos balas išlieka 6 balais žemesnis ir Lietuvai tarp 28 ES valstybių narių skirta 15-16 vieta.

Tarp Baltijos valstybių lydere išlieka Estija, kurios KSI įvertis, kaip ir Lietuvos, išaugo 1 balu ir siekia 74 balus, o skirta vieta reitinge išliko 18 vietoje pasaulyje ir 10-11 vietose tarp ES valstybių. Latvijai 2019 m. skirtas dviem balais mažesnis įvertinimas – 56, o pozicija nukrito trimis vietomis pasaulyje – valstybei skirta 44 vieta. Tarp ES valstybių Latvija išliko 19-20 pozicijose. Lenkijos KSI įvertis šiame taip pat dviem balais mažesnis ir siekia 58 balus. Lenkijos pozicija pasaulyje – 41 vieta, o tarp ES šalių valstybė užima 17-18 vietas. Pastebėtina, kad pirmąjį sykį nuo stebėsenos pradžios Lietuvai skirtas vertinimas yra aukštesnis nei Lenkijos.

„Transparency International“ ataskaitoje² teigiama, kad per aštuonerius metus tik 22 valstybių įverčiai reikšmingai pagerėjo, o 21 – reikšmingai suprastėjo. Likusių valstybių pokyčiai, tarp jų ir Lietuvos, neperžengia statistinės paklaidos ribos. Tarp Lietuvos kaimyninių valstybių, per aštuonerius metus reikšmingai pagerėjo Estijos – nuo 64 iki 74 balų, ir Baltarusijos – nuo 31 iki 45 balų, vertinimai.

Pastebėtina, kad KSI tyrimas neįtraukia korupcijos privačiame sektoriuje, taigi, ir pastarųjų metų pinigų plovimo skandalai, nepadarė įtakos valstybių vertinimams. Taip pat KSI nevertinamos valstybių ribas peržengiančios korupcijos formos, tad reikšmingos įtakos tyrimo rezultatams neturėjo žinomi užsienio valstybių pareigūnų papirkimo atvejai, kai Šiaurės ir Vakarų šalyse registruoti verslai pareigūnų papirkinėjimą naudojo kaip priemonę įeiti į naujas rinkas.

¹ Prieiga internete: www.transparency.org/cpi/

² Prieiga internete: https://files.transparency.org/content/download/2428/14734/file/2019_CPI_Report_EN.pdf

Lietuvos KSI rodikliai Baltijos valstybių kontekste

Korupcijos suvokimo indeksas yra sudaromas remiantis tarptautiniais ekspertiniais vertinimais ir verslo apklausomis, jas standartizuojant pagal KSI metodologiją³. Baltijos valstybių įverčiai grįsti devyniais tais pačiais šaltiniais. Pirminiai šaltinių rodikliai KSI tyrime indeksuojami skalėje nuo 0 iki 100, atsižvelgus į visų valstybių įverčius. Lyginant atskirų šaltinių įverčius, Estijos rodikliai visuose KSI šaltiniuose yra aukštesni nei Lietuvos ir Latvijos. Savo ruožtu Lietuvos vertinimai aukštesni nei Latvijos keturiuose tyrimuose, o žemiausiu balu tarp Baltijos šalių Lietuva įvertinta dvejuose tyrimuose.

Kaip ir 2018 m., prastesnis už kaimyninių valstybių Lietuvos vertinimas išlieka korupcijos paplitimo ir prevencijos srityje: remiantis Bertelsmano fondo tyrimu „Tvaraus valdymo rodikliai“, Lietuvos įvertis yra 8 balais žemesnis nei Latvijos ir 17 balų žemesnis nei Estijos; remiantis „Freedom House“ tyrimu „Tautų tranzitas“, korupcijos situacija Lietuvoje įvertinta 6 balais prasčiau nei Latvijoje ir 15 balų prasčiau nei Estijoje. Lietuvos įverčiai šiuose tyrimuose, lyginant su praėjusiais metais, nėra pasikeitę – korupcijos prevencija Lietuvoje vertinama kaip minimaliai užtikrinanti antikorpacinę aplinką, todėl aukšti įverčiai Lietuvai nėra skiriami⁴. Likusiuose KSI šaltiniuose Lietuva vertinama aukštesniais už Latviją balais, arba valstybių rodikliai yra tokie patys.

Bertelsmano fondo tyrimo „Transformacijos indeksas“ rodikliuose, vertinančiuose antikorpacinę politiką ir baudžiamąjį persekiojimą šalyse, Lietuvai skirtas 16 balų aukštesnis vertinimas nei Latvijai – šis įvertis keturiais balais didesnis nei 2018 m., bet 9 balais žemesnis nei Estijos. Pastebėtina, kad Lietuvos įvertis, lyginant su 2018 m, nesikeitė, o įvertį sudarantys rodikliai išliko aukšti: baudžiamasis persekiojimas už piktnaudžiavimą tarnybine padėtimi tyrime yra vertinamas 9 balais, o antikorpacinė politika – 8 balais iš 10 galimų.

Taip pat, lyginant su Latvijos rodikliais, Lietuvai skirti aukštesni įverčiai verslo vadovų apklausose. Lietuva palankiau įvertinta Pasaulio ekonomikos forumo organizuojamoje vadovų apklausoje (atotrūkis – 15 balų) ir Šveicarijos instituto IMD „Pasaulio konkurencingumo metinė ataskaita“ (atotrūkis – 4 balai) vykdomose apklausose. IMD verslo vadovų apklausoje praėjusiais metais kritęs kyšininkavimo ir korupcijos paplitimo verslo aplinkoje vertinimas šiemet grįžo į ankstesnę lygį⁵.

³ KSI tyrime naudojama informacija iš 13 šaltinių. Atskiri tarptautinių tyrimų elementai, aktualūs korupcijos vertinimui, yra standartizuojami taip, kad kiekvieno šaltinio įvertis pateikiamas šimto balų skalėje nuo 0 iki 100. KSI balas – šių rodiklių vidurkis. Plačiau apie KSI metodologiją: transparency.org/statisticalassessment

⁴ Abiejuose tyrimuose Lietuva vertinama vidutiniškai. Bertelsmano fondo tyrimo originaliame vertinime, korupcijos prevencijai skirti 6 balai iš 10. Prieiga internete: <https://www.sgi-network.org/2019/>

Freedom House originaliame vertinime – 3,5 balo iš 7. Prieiga internete: <https://freedomhouse.org/report/nations-transit>

⁵ Šiame tyrime 10 balų skalėje vertinama, kiek paplitusi korupcija ir kyšininkavimas šalies ekonomikoje, kur 10 balų reiškia, kad korupcijos ir kyšininkavimo visiškai nėra. Naujausiame vertinime verslininkai Lietuvą įvertino 4,06 balo, t. y. 0,54 balo aukščiau nei prieš metus. 2017 m. šis įvertis taip pat siekė 4 balus. Rodikliai pasiekiami per Pasaulio banko tyrimo „Worldwide Governance Indicators“ duomenų bazę. Prieiga internete: <https://info.worldbank.org/governance/wgi/>

Vertinant korupcijos paplitimą Lietuvos politinėje sistemoje, remiantis Politinės rizikos centro tyrimu „Tarptautinis šalių rizikos gidas“, Lietuvos įvertis 9 balais aukštesnis nei Latvijos. Pastebėtina, kad 2018 m. Latvijos rodiklis buvo aukštesnis nei Lietuvos. Pokytis įvyko sumažėjus Latvijos rodikliui, o Lietuvos – nepasikeitus. Korupcijos rizika Lietuvos politinėje sistemoje šiame tyrime yra vertinama kaip vidutinė – 0,5 balo, kur 1 balas reikštų labai aukštą riziką⁶.

Savo ruožtu ekspertai tyrime „Demokratijos įvairovė“ (toliau – V-Dem) politinę korupciją praėjusiais metais įvertino 0,183 balo skalėje nuo 0 iki 1, kur 1 žymi aukštą korupciją šalyje⁷ – tai 0,033 balo prastesnis vertinimas nei ankstesniame tyrime. Lietuvai skirtas įvertis sutampa su Latvijos rodikliu.

Taip pat, lyginant su praėjusiais metais, Lietuvai skirtas reikšmingai mažesnis vertinimas „Economist Intelligence Unit“ rengiamame šalies rizikų reitinge. Šiame tyrime, kuriame ekspertai vertina korupcijos paplitimą viešajame sektoriuje, Lietuvos ir Latvijos įverčiai sumažėjo nuo 0,5 iki 0,25 balo⁶. Duomenys apie Lietuvos rodiklius KSI pirminiuose šaltiniuose pateikti *Priede Nr. 2*, o išsami Baltijos šalių visų KSI rodiklių balų palyginamoji lentelė – *Priede Nr. 3*.

Atkreiptinas dėmesys, kad Lietuvos pozicija KSI reitinge yra susijusi ne tik su Lietuvos, bet ir kitų valstybių balų pokyčiais. Jei kitos valstybės tyrimuose buvo įvertintos geriau nei ankstesniais metais, o Lietuvos įvertis nekito, Lietuvos KSI balas galėjo sumažėti. Taisyklė galioja ir *vice versa* – jei kitos valstybės tyrimuose buvo įvertintos prasčiau nei ankstesniais metais, o Lietuvos įverčiai nekito – Lietuvos KSI balas didėjo. Vertinant pirminius KSI šaltinius, teigtina, kad Lietuvos balo padidėjimas susijęs su kitų valstybių prastesniais įverčiais – lyginant su 2018 m., dviejų Lietuvos KSI šaltinių rodikliai 2019 m. buvo žemesni, o vieno – aukštesnis, t. y. pirminių šaltinių analizė neleidžia vienareikšmiškai teigti apie sistemingai gerėjantį Lietuvos antikorupcinės aplinkos vertinimą tarptautiniuose tyrimuose.

Korupcijos suvokimo ir demokratijos kokybės rodiklių ryšys

Siekdami geriau suprasti, kaip korupcijos suvokimas susijęs su platesniais politinio proceso kokybės aspektais, „Transparency International“ dėmesį atkreipia į didelių pinigų srautų (angl. „*big money*“) politikoje daroma žalą ir atvirą politinių sprendimų priėmimą kaip priemonę kovoje su korupcija⁸.

Tarptautinės organizacijos akcentuoja, kad išsamus rinkiminių kampanijų rėmėjų ir jų skirtų sumų viešinimas leidžia geriau identifikuoti, kokią įtaką finansai daro politikai. Taip pat detalus ir

⁶ Rodikliai pasiekiami per Pasaulio banko tyrimo „Worldwide Governance Indicators“ duomenų bazę. Prieiga internete: <https://info.worldbank.org/governance/wgi/>

⁷ V-Dem tyrime skirtų balų pagrindimas nėra viešinamas. Prieiga internete: <https://www.v-dem.net/en/data/data-version-9/>

⁸ Transparency International, „Building political integrity to stamp out corruption: three steps to cleaner politics“. Prieiga internete: https://www.transparency.org/news/feature/cpi_2019_political_integrity

išsamus viešinimas padeda atgrasyti korupcinio pobūdžio situacijas, kai politikai veikia kaip konkrečios interesų grupės samdyti darbuotojai (*angl.* „paid-to-play“). Pastebėtina, kad politinių kampanijų rėmimas gali būti susijęs su lūkesčiu, kad skirtos lėšos grįš rėmėjui kita forma, pavyzdžiui, naudingų įstatymų priėmimu, palengvintu veiklos reguliavimu, valstybiniais užsakymais, subsidijomis ir panašiais rėmėjui naudingais sprendimais⁹. Pasak „Transparency International“ tyrėjų, reikšmingas skaičius valstybių jau įgyvendino reformas, apribojančias politinių kampanijų išlaidų dydį, uždraudė tam tikras rėmimo formas, pavyzdžiui, anoniminių paramos teikimą. Skaičiuojama, kad tarp 180 KSI tyrime vertinamų valstybių, 112-oje yra privaloma atskleisti politinių kampanijų finansavimo šaltinius. Visgi realus nustatytų viešinimo taisyklių įgyvendinimas išlieka iššūkiu – 50 iš 112 valstybių neužtikrina finansavimo viešinimo. Šiuo atveju Lietuva patenka tarp vos 15 valstybių, kuriose informacija apie politinių kampanijų finansavimą yra prieinama viešai, internete, paieškos funkciją turinčioje duomenų bazėje¹⁰.

Vertindami, kaip tarpusavyje yra susiję rinkiminių kampanijų finansavimo reguliavimas ir KSI įverčiai, tyrėjai nustatė, kad politinių kampanijų finansinio reguliavimo stoka būdinga valstybėms su žemesniais KSI rodikliais. Valstybėse, kuriose rinkiminių kampanijų finansavimas nereglamentuojamas, vidutinis KSI įvertis siekia vos 34 balus, o valstybėse, kuriose reglamentavimas formaliai yra nustatytas, bet nėra įgyvendinamas – 35 balus. Šalys, kuriose informacijos atskleidimo reikalavimai nėra išsamūs, tačiau vykdomi, KSI balas siekia 55 balus, o valstybėse kur finansavimo šaltiniai atskleidžiami išsamiai – 70 balų. Taigi darytina išvada, kad politinių kampanijų finansavimo viešumo užtikrinimas yra svarbus aspektas, susijęs su korupcijos suvokimu valstybėse.

Taip pat pastebima, kad mažesnis politinių kampanijų finansavimo šaltinių viešinimas susijęs su tiesioginėmis gyventojų nuostatomis apie tai, kokią įtaką rinkimams turi turtingiausi visuomenės atstovai. Duomenų analizė atskleidžia, kad kuo didesnė dalis visuomenės mano, jog turtingiausi naudojami finansine galia siekdami pakeisti rinkimų rezultatus, tuo mažesniu KSI balu vertinamos valstybės. Apklausoje, kuria savo ataskaitoje remiasi „Transparency International“, Lietuvos gyventojai su teiginiu „turtingi žmonės nuperka rinkimus“¹¹ buvo linkę labiau nesutikti nei sutikti. Lietuvos gyventojų atsakymų vidurkis – 2,075, kur 1 – visiškai nesutinku, o 5 – visiškai sutinku¹².

KSI rodikliai taip pat yra susiję su politinės galios pasiskirstymu visuomenėse: žemiausiais įverčiais vertinamos tos valstybės, kuriose turtingiausi visuomenės nariai turi politinės galios monopolį, o vidutiniškai ar mažiau pasiturintys gyventojai gali daryti tik minimalią įtaką politiniams

⁹ Daugiau informacijos apie korupcines rizikas susijusias su politinių kampanijų rėmimu: Center for Responsive Politics, prieiga internete: <http://www.opensecrets.org/elections/>

¹⁰ Prieiga internete: <https://www.rinkejopuslapis.lt/>

¹¹ *Angl.* „rich people buy elections“.

¹² Electoral Integrity Project, prieiga internete:

<https://dataverse.harvard.edu/dataset.xhtml?persistentId=doi:10.7910/DV/N/Q6UBTH>

sprendimams. Ir atvirksčiai, aukštesniais KSI balais įvertintose valstybėse politinė galia yra tolygiau pasiskirsčiusi tarp skirtingų visuomenės ekonominių grupių¹³. Lietuvai skirtas politinės galios pasiskirstymo pagal socialinę–ekonominę poziciją visuomenėje įvertis yra 2,55 balai skalėje nuo 0 iki 4¹⁴. Toks įvertis nurodo, kad Lietuva vertinama kaip valstybė, kurioje labiausiai pasiturintys turi daugiau politinės galios nei kitos grupės, bet vidutiniškai ar mažiau pasiturintys gyventojai taip pat gali daryti reikšmingą įtaką politiniams sprendimams, ypač jei sprendimai nėra tiesiogiai susiję su labiausiai pasiturinčios visuomenės grupės interesais.

„Transparency International“ pabrėžia visuomenės įtraukimą į sprendimų priėmimą kaip veiksmingą priemonę kovoje su korupcija. Vertinant, kiek sprendimų priėmimo proceso atvirumas susijęs su KSI rodikliais, nustatyta, kad valstybės, kuriose yra organizuojamos viešosios konsultacijos, įtraukiančios įvairius visuomenės narius, pasižymi aukštesniais KSI balais. Valstybėse, kuriose sprendimų priėmimas yra uždaras, t. y. viešosios konsultacijos nėra organizuojamos – vidutinis KSI balas siekia 32 balus. Valstybėse, kuriose valdančioji partija konsultuojasi su kitomis politinėmis jėgomis, vidutinis KSI siekia 41 balą. Savo ruožtu valstybėse, kuriose svarbiausi sprendimai priimami konsultuojantis su politiniais, socialiniais ir verslo atstovais, vidutinis KSI siekia 61 balą. Lietuva priskiriama pastarajai valstybių grupei¹⁵.

Sprendimų priėmimo atvirumas, politinės galios pasiskirstymas tarp visuomenės grupių yra susijęs su valstybės biudžeto paskirstymu partikuliarizmu¹⁶. Viešųjų resursų paskirstymo partikuliarizmas¹⁷ yra siejamas su klientelistiniais, nepotistiniais, patronažiniais ryšiais, papirkimu ir kitomis korupcinės elgsenos formomis. Valstybių socialinių ir infrastruktūros išlaidų analizė atskleidė, kad 24 (14 proc.) tyrime vertinamų valstybių biudžeto lėšų paskirstymas pasižymi aukštu partikuliarizmu, t. y. didžioji dalis lėšų paskiriama nedideliam skaičiui specifinių korporacijų ar socialinių grupių. 66 (38 proc.) valstybėse apie pusę lėšų yra paskirstoma partikuliaristiškai, 70 valstybių (40 proc.) – nuo ketvirtadalio iki trečdaliao išlaidų pasižymi partikuliarizmu, o 14 (8 proc.) valstybių didžioji dalis išlaidų yra iš esmės paskirstomos kaip viešosios gėrybės, t. y. lėšos skirstomos taip, kad teiktų naudą visoms visuomenės grupėms. „Transparency International“ tyrėjai pastebi – kuo aukštesnis partikuliarizmas būdingas valstybės biudžeto paskirstymui, tuo žemesnis šių valstybių

¹³ Naudojamas V-Dem tyrimo rodiklis „Power distributed by socioeconomic position“. Prieiga internete: <https://www.v-dem.net/en/data/data-version-9/>

¹⁴ Skalės vertės apibrėžiamos per keturias kategorijas: 0 vertinamos valstybės, kuriose turtingiausieji turi politinės galios monopolį, 1 – turtingiausieji turi dominuojančią poziciją, vidutiniškai pasiturintys turi šiek tiek politinės galios, o mažiausiai pasiturintys – negali daryti jokios įtakos; 2 – turtingiausieji turi politinės galios svertus, o kitos grupės gali daryti įtaką tiems sprendimams, kurie nėra susiję su labiausiai pasiturinčios grupės interesais; 3 – turtingiausieji turi daugiau politinės galios nei kiti, bet vidutiniškai pasiturinčių galia – panaši, o mažiausiai pasiturintys taip pat gali daryti reikšmingą įtaką; 4 – turtingiausi sluoksniai neturi daugiau politinės galios nei kiti ir politinė galia yra pasiskirsčiusi beveik tolygiai tarp visų ekonominių grupių.

¹⁵ Naudojamas V-Dem tyrimo rodiklis „Range of consultation“.

¹⁶ Partikuliaristinės valstybės išlaidos apibrėžiamos, kaip išlaidos, siaurai nukreiptos į konkrečią korporaciją, sektorių, socialinę grupę, regioną, politinę partiją ar rinkėjų dalį.

¹⁷ Naudojamas V-Dem tyrimo rodiklis „Particularistic or public goods“.

KSI rodiklis. Lietuvos partikuliarizmo rodiklis yra 2,79 skalėje nuo 0 iki 4, kur 0 reiškia, kad didžioji dalis valstybės lėšų yra paskirstoma partikuliaristiškai, o 4 – didžioji dalis lėšų paskirstoma siekiant naudoti visoms visuomenės grupėms. Lietuvai skirtas rodiklis identifikuoja, kad valstybė didesnę dalį lėšų paskirsto visuomenės labui, bet iki trečdaliao lėšų galimai yra paskirstyta partikuliaristiškai neužtikrinant viešojo intereso principų laikymosi.

Korupcijos suvokimo indekso ir finansinio skaidrumo rodiklių ryšys

KSI vertina tik viešojo sektoriaus korupciją, o privataus sektoriaus nesąžiningas elgesys, pavyzdžiui, pinigų plovimo paplitimas nėra įtraukiamas į tyrimo apimtį. Siekiant kompleksiskai vertinti valstybių antikorpucines aplinkas, prasminga tirti, kaip gali būti susiję šie du reiškiniai – korupcijos paplitimas viešajame sektoriuje ir pinigų plovimui palanki aplinka.

„Tax Justice Network“ tyrime „Finansinio slaptumo indeksas“ vertinama, kiek palanki yra valstybės aplinka pinigų plovimui ar kitoms neteisėtoms finansinėms operacijoms vykdyti ir jas nuslėpti. Tyrime skalėje nuo 0 (visiškas skaidrumas) iki 100 (visiškas slaptumas) indeksuojama, kiek valstybių teisinis reguliavimas įgalina neteisėtų lėšų srautus. Tarp 133 vertinamų jurisdikcijų vidutinis balas siekia 63,9, o geriausiai įvertintos Slovėnijos – 37,55 balus. Lietuvai skirtas finansinio slaptumo įvertis – 50. Tarp vertinamų jurisdikcijų valstybė atsiduria 13 vietoje pagal finansinį skaidrumą¹⁸. Ekspertai pabrėžia, kad kaip ir KSI, taip ir Finansinio slaptumo indekso atveju – nė viena valstybė nėra visiškai skaidri¹⁹.

Valstybių teisinis reguliavimas gali sukurti palankias sąlygas nesąžiningiems vietos ir užsienio verslams slėpti naudos gavėjus, vengti mokesčių, nukreipti neteisėtai gautas lėšas ar vystyti nelegalų verslą sukuriant legalios veiklos fasadinę pusę. Pastebima, kad korupcijos lygis konkrečioje valstybėje gali būti svarbus aspektas nesąžiningam verslui sprendžiant, kokias slaptumo teikiamas galimybes išnaudoti ir kurioje šalyje tai daryti. Suskirsčius valstybes į dvi stambias kategorijas, galima išryškinti finansinio slaptumo ir korupcijos paplitimo ryšius bei kaip valstybės yra išnaudojamos neteisėtų finansinių srautų judėjimui.

Pirmoji kategorija – valstybės pasižyminčios aukšto korupcijos suvokimu ir aukštu finansiniu slaptumu. Šio tipo valstybėms būdinga sisteminė korupcija, kuomet visuomenės gyvenimo taisyklės yra kuriamos ir įvedamos nedidelės naudos gavėjų grupės, o finansų sistemos slaptumas sudaro sąlygas šioms grupėms pasisavinti dar didesnę dalį valstybės lėšų. Visgi tokiose valstybėse kaip Angola, Gambija, Venesuela užsieniečiui slėpti savo lėšas nėra saugu – politinis nestabilumas, konfliktai, neužtikrintas teisinės sistemos veikimas šias valstybes paverčia pernelyg rizikingomis.

¹⁸ Prieiga internete: <https://fsi.taxjustice.net/en/introduction>

¹⁹ Maíra Martini, Roberto M. Kukutschka, „Building a fuller picture: The Financial Secrecy Index & CPI“, prieiga internete: <https://voices.transparency.org/what-the-financial-secrecy-index-tells-us-that-the-corruption-perceptions-index-doesnt-6c8d4bf5c06d>

Savo ruožtu tokios jurisdikcijos kaip Bahamų salos, Panama, Seišelių salos, Mauricijus, ar pastarųjų metų skandaluose nuskambėję Kipras, Malta veikia kitu principu. Politinis stabilumas, bet silpnas teisinių principų laikymasis, jį derinant su neskaidrumu ir aukštu slaptumo lygiu, jas daro patraukliomis mokesčių slėpimo prasme. Kai kuriais atvejais pačios jurisdikcijos siūlo slaptumą ir palankią mokesstinę aplinką užsienio įmonėms, t. y. slaptumas naudojamas kaip verslo modelis, o įmonių neskaidrių finansų valdymas yra svarbi šių teritorijų ekonomikos dalis. Taigi tokiose teritorijose yra mažai veiksmų, kurie skatintų valstybes kurti antikorpucinę aplinką, skaidrinti finansų sistemą bei stiprinti teisės įgyvendinimą.

Antroji išskiriama valstybių grupė – valstybės, pasižyminčios aukštu slaptumu, bet nedideliu korupcijos paplitimu. Pavyzdžiui, tokiomis valstybėmis įvardijamos Honkongas, Liuksemburgas, Singapūras, Šveicarija, Jungtinės Amerikos Valstijos, Jungtinė Karalystė. Šios valstybės ne tik užtikrina aukštą finansinį slaptumą, bet įprastai yra itin patrauklios siekiant apsaugoti neteisėtas lėšas – perkant nekilnojamą turtą ar kitas prabangos prekes, investuojant į fondus ir panašiomis priemonėmis. Šiose valstybėse tikimybė susidurti su viešojo sektoriaus korupcija, pasireiškiančia kyšininkavimu ar valstybės lėšų grobstymo formomis, yra menka, bet neteisėtos įtakos darymas valstybės reguliavimų srityje užtikrina, kad ta finansinių paslaugų industrijos dalis, kuri klesti dėl slaptumo suteikiamų privilegijų, toliau tęsia savo veiklą ir slepia korupciniais keliais įgytas lėšas. Atkreipiamas dėmesys, kad šiuo atveju teisėsaugos institucijos susiduria su dideliais iššūkiais, pavyzdžiui, negalėdamos atskleisti tikrųjų kompanijų savininkų. Taigi, neretai valstybėms kyla iššūkių užtikrinant baudžiamumą už šio pobūdžio nusikalstamas veikas.

Ekspertai pabrėžia, kad teisinio reguliavimo spragų, kurios sudaro palankias sąlygas korupcinėms schemoms, neteisėtai įgytų pinigų slėpimui ir plovimui, šalinimas turėtų būti kiekvienos antikorpucinės strategijos dalimi. Siekiant efektyvaus korupcijos užkardymo, yra būtinas tikrųjų kompanijų savininkų atskleidimas, korupcinių schemų organizatorių ir tarpininkų stebėjimas, neteisėto turto identifikavimas ir jo konfiskavimas, baudžiamumo užtikrinimas.

Išvados

Išanalizavus „Korupcijos suvokimo indekso 2019“ rezultatus, darome apibendrinančias išvadas apie globalias tendencijas ir Lietuvos antikorpucinės aplinkos situaciją:

1. Globalios tendencijos:

1.1. Valstybės stokoja pažangos užtikrinant antikorpucinę aplinką: KSI globalus vidurkis tarp vertinamų 180 valstybių 2019 m. siekė 43 balus, o du trečdaliai visų valstybių skirtas žemesnis nei 50 balų įvertis. Savo ruožtu Vakarų Europos ir ES valstybių regionas vertinamas geriau, nei likęs pasaulis – vidutinis KSI siekia 66 balus.

1.2. Dauguma tyrime vertinamų valstybių nuo 2012 m. nepasiekė reikšmingos pažangos – 22 valstybių įverčiai reikšmingai pagerėjo, o 21 – reikšmingai suprastėjo. Likusių valstybių pokyčiai neperžengia statistinės paklaidos ribos.

1.3. Atkreiptinas dėmesys, kad KSI metodologija nevertina privataus sektoriaus korupcijos ir tarptautinio papirkinių atvejų. Taigi aukštas KSI balas nėra tiesiogiai susijęs nei su didesniu finansų sektoriaus skaidrumu, kuris savo ruožtu susijęs su pinigų plovimo rizikų valdymu, nei su tarptautinių sandorių rizikų valdymu.

1.4. Siekiant visapusiškai vertinti valstybių antikorupcinę aplinką, korupcijos suvokimas turėtų būti interpretuojamas platesniame kontekste – KSI yra susijęs su politinius procesus ir biudžeto paskirstymą vertinančiais rodikliais. Nustatyta, kad korupcijos suvokimas yra susijęs su politinių kampanijų finansavimo reguliavimo ir informacijos apie politikams skirtą paramą viešinimo užtikrinimu. Taip pat korupcijos suvokimas yra susijęs su politinės galios pasiskirstymu visuomenėje: žemiausiais KSI įverčiais vertinamos valstybėse, kuriose pasiturintys visuomenės nariai turi politinės galios monopolį, o aukštesni KSI būdingi valstybėms, kur įtaką politiniams sprendimams gali daryti visos visuomenės grupės, nepriklausomai nuo ekonominės ir socialinės padėties. Taigi aukštesniais KSI balais vertinamos valstybės, užtikrinančios atvirą sprendimų priėmimo procesą. Atviras sprendimų priėmimas yra susijęs ir su valstybės biudžeto paskirstymu, kuris, savo ruožtu, su korupcijos suvokimu – kuo aukštesniu KSI balu įvertinta valstybė, tuo didesnė dalis šalies resursų paskirstomi užtikrinant viešąjį interesą, ir tuo mažesnė dalis paskirstoma siekiant naudoti siauroms visuomenės grupėms.

2. *Lietuvos antikorupcinės aplinkos situacija:*

2.1. Lietuvos KSI išaugimas vienu balu, valstybei skirta 35 pozicija yra teigiamas antikorupcinės reputacijos ženklas. Lietuvos KSI įvertis pirmą kartą yra aukštesnis nei Lenkijos KSI, taip pat keturiais balais aukštesnis nei Latvijos rodiklis. Pabrėžtina, kad dalies kaimyninių valstybių įverčiams mažėjant, Lietuvai pavyko išsaugoti stabilios valstybės reputaciją.

2.2. Visgi vieno balo pokytis neleidžia teigti apie sistemingai stiprėjančią Lietuvos antikorupcinės aplinkos būklę – pirminių KSI šaltinių pokyčių analizė atskleidė, kad lyginant su 2018 m., dviejų Lietuvos KSI šaltinių rodikliai 2019 m. buvo įvertinti žemesniu, o vieno – aukštesniu balu. Mažesni balai skirti ekspertams vertinant politinės korupcijos ir korupcijos viešajame sektoriuje paplitimą. Lyginant su 2018 m., vienoje iš verslo vadovų apklausų gerėjo korupcijos paplitimo vykdamas ekonominę veiklą vertinimas.

2.3. Vertinant su KSI susijusius rodiklius, pastebėtina, kad Lietuva patenka tarp nedidelės grupės valstybių, kuriose veikia platus politinių kampanijų finansavimo reguliavimas, užtikrinimas duomenų apie gautą finansavimą viešinimas. Taip pat Lietuva yra priskiriama prie valstybių, kuriose svarbūs sprendimai yra priimami konsultuojantis su visuomenės grupėmis, o ne vienašališkai. Visgi

vertinant, kiek gyventojų politinė galia priklauso nuo jų socialinės ir ekonominės padėties, teigiama, kad Lietuvoje didesnę įtaką politiniams sprendimams gali daryti labiausiai pasiturintys visuomenės nariai. Pagal biudžeto paskirstymo partikuliarizmo rodiklį Lietuva yra vertinama kaip valstybė, kurioje didesnė dalis lėšų yra paskirstoma siekiant visuomenės gerovės, bet iki trečdaliao lėšų galimai paskirstoma atskiroms socialinėms grupėms ar specifinėms korporacijoms neužtikrinant viešojo intereso principų laikymosi.

2.4. Tiesiogiai su KSI nesusijusiam, bet antikorupcinės aplinkos vertinimą papildančiame finansinio sektoriaus skaidrumo tyrime, Lietuva yra priskiriama prie labiausiai skaidrių valstybių.

Priedas Nr. 1, „Lietuvos ir ES valstybių narių KSI pokytis 2012–2019 m.“²⁰

Eil. Nr.	ES Valstybė narė	KSI 2019	Pokytis per metus	KSI 2018	KSI 2017	KSI 2016	KSI 2015	KSI 2014	KSI 2013	KSI 2012
1	Danija	87	↓1	88	88	90	91	92	91	90
2	Suomija	86	↑1	85	85	89	90	89	89	90
3	Švedija	85	→	85	84	88	89	87	89	88
4	Nyderlandai	82	→	82	82	83	87	83	83	84
5-6	Liuksemburgas	80	↓1	81	82	81	85	82	80	80
5-6	Vokietija	80	→	80	81	81	81	79	78	79
7-8	Jungtinė Karalystė	77	↓3	80	82	81	81	78	76	74
7-8	Austrija	77	↑1	76	75	75	76	72	69	69
9	Belgija	75	→	75	75	77	77	76	75	75
10-11	Airija	74	↑1	73	74	73	75	74	72	69
10-11	Estija	74	↑1	73	71	70	70	69	68	64
12	Prancūzija	69	↓3	72	70	69	70	69	71	71
13-14	Portugalija	62	↓2	64	63	62	64	63	62	63
13-14	Ispanija	62	↑4	58	57	58	58	60	59	65
15-16	Slovėnija	60	→	60	61	61	60	58	57	61
15-16	Lietuva	60	↑1	59	59	59	59	58	57	54
17-18	Lenkija	58	↓2	60	60	62	63	61	60	58
17-18	Kipras	58	↓1	59	57	55	61	63	63	66
19-20	Čekija	56	↓3	59	57	55	56	51	48	49
19-20	Latvija	56	↓2	58	58	57	56	55	53	49
21	Malta	54	→	54	56	55	60	55	56	57
22	Italija	53	↑1	52	50	47	44	43	43	42
23	Slovakija	50	→	50	50	51	51	50	47	46
24	Graikija	48	↑3	45	48	44	46	43	40	36
25	Kroatija	47	↓1	48	49	49	51	48	48	46
26-27	Rumunija	44	↓3	47	48	48	46	43	43	44
26-27	Vengrija	44	↓2	46	45	48	51	54	54	55
28	Bulgarija	43	↑1	42	43	41	41	43	41	41

²⁰Nuo 2012 m. KSI yra vertinamas 10 balų skalėje. Ankstesni duomenys nėra pateikiami, nes metodologiniai skirtumai neleidžia jų lyginti su vėlesniais duomenimis.

Priedas Nr. 2, „Lietuvos KSI 2019 m. pirminių šaltinių įverčių pokytis“

	Tyrimas	Tyrimo tipas	Vertinimas indikatorius	Balas, naudotas KSI 2018	Balas, naudotas KSI 2019	Pastabos
1.	Freedom House „Nations in Transit“	Ekspertinis vertinimas	Korupcija	3,5 iš 7 (kur 7 – labai gerai)	3,5 iš 7 (kur 7 – labai gerai)	Balas nekito nuo 2010 m.
2.	Bertelsmann Foundation „Sustainable Governance Index“	Ekspertinis vertinimas	Korupcijos prevencija	6/10 (kur 10 – labai gerai)	6/10 (kur 10 – labai gerai)	Ekspertai remiasi ne aktualiausiomis apklausomis ir dokumentais
3.	Varieties of Democracy Project	Ekspertinis vertinimas	Politinės korupcijos paplitimas	0,15 (skalėje 0-1, kur 1 – aukšta korupcija)	0,183 (kur 1 – aukšta korupcija)	Vertinimo pagrindimas nėra viešinamas
4.	Bertelsmann Foundation „Transformation Index“	Ekspertinis vertinimas	4.1. Baudžiamasis persekiojimas už piktnaudžiavimą tarnybine padėtimi	9/10 (kur 10 – labai gerai)	9/10 (kur 10 – labai gerai)	
			4.2. Antikorupcinė politika	8/10 (kur 10 – labai gerai)	8/10 (kur 10 – labai gerai)	
5.	Global Insights „Business Conditions and Risk Indicators“	Ekspertinis vertinimas	Kiek verslas susiduria su korupcija?	0,67 (kur 1 – labai gerai)	0,67 (kur 1 – labai gerai)	Prieiga per Pasaulio banko WGI tyrimo duomenų bazę
6.	Economist Intelligence Unit „Country Risk Guide“	Ekspertinis vertinimas	Korupcijos paplitimas viešajame sektoriuje	0,5 (kur 1 – labai gerai)	0,25 (kur 1 – labai gerai)	Prieiga per Pasaulio banko WGI tyrimo duomenų bazę
7.	Institute for Management Development „World Competitiveness Yearbook“	Verslo vadovų apklausa	Kyšininkavimo ir korupcijos paplitimas ekonomikoje	3,52/10 (kur 10 – labai gerai)	4,06 (kur 10 – labai gerai)	Prieiga per Pasaulio banko WGI tyrimo duomenų bazę
8.	Political Risk Services International „Country Risk Guide“	Analitinis vertinimas	Korupcija politinėje sistemoje	0,5/1 (kur 1 – didelė rizika)	0,5/1 (kur 1 – didelė rizika)	Prieiga per Pasaulio banko WGI tyrimo duomenų bazę
9.	World Economic Forum „Executive Opinion Survey“	Verslo vadovų apklausa	x	x	x	Viešai neprieinamas

Priedas Nr. 3, „Baltijos šalių KSI 2019 m. ir jo šaltinių įverčių palyginimas“

Valstybė	KSI	Reitingas	Šaltinių skaičius	Bertelsmann Foundation Sustainable Governance Index	Bertelsmann Foundation Transformation Index	Economist Intelligence Unit Country Ratings	Freedom House Nations in Transit Ratings	Global Insight Country Risk Ratings	IMD World Competitiveness Yearbook	PRS International Country Risk Guide	World Economic Forum EOS	World Justice Project Rule of Law Index	Varieties of Democracy Project
Estija	74	18	10	79	77	72	77	71	69	67	74	75	75
Lietuva	60	35	9	62	73	55	62	59	53	50	58	-	66
Latvija	56	44	9	70	57	55	68	59	49	41	43	-	66